

Kolejne zmiany w taksonomii ptaków krajowych

Tadeusz Stawarczyk

Dynamiczne zmiany w taksonomii i systematyce ptaków trwają i ich końca nie widać. Tym niemniej Komisja Faunistyczna stara się nadążać za następującymi zmianami, tak by lista awifauny krajowej była zgodna z najważniejszymi odkryciami i tendencjami w taksonomii, a także w dużym stopniu pokrywała się z nomenklaturą zastosowaną w najpopularniejszym obecnie przewodniku terenowym Collins Bird Guide (Svensson et al. 2009). Wobec przeciągających się prac TAC AERC, Komisja postanowiła wdrożyć zmiany rekomendowane przez Taxonomic Sub-Committee, działającego w ramach British Ornithological Union Records Committee (Sangster et al. 2007, 2011, Knox et al. 2008) w zakresie dotyczącym listy krajowej. Kolejne uaktualnienie wprowadza zarówno nowe nazewnictwo, jak i w kilku przypadkach koryguje zmiany wprowadzone poprzednio (Stawarczyk 2004).

Liczne badania nad mewami w ostatnich latach przyczyniły się do znacznego postępu w poznaniu wzajemnych pokrewieństw form w obrębie kompleksu dużych mew z grupy *Larus argentatus/L.fuscus*, co pozwala na kolejne przybliżenie do ostatecznego wydzielenia poszczególnych gatunków. W obrębie białogłowych mew z kompleksu *L. argentatus* zaszły pewne zmiany w stosunku do wcześniejszych rekomendacji (Stawarczyk 2004). Utrzymano wydzielenie jako osobne gatunki: *L. argentatus*, *L. michahellis*, *L. cachinnans*, *L. armenicus* i *L. smithsonianus*, natomiast pozycja *L. vegae* uległa zmianie. Znacznie bardziej skomplikowana sytuacja występuje w obrębie *Larus fuscus*. Morfologiczna i genetyczna zmienność form *L. f. fuscus*, *L. f. intermedius* i *L. f. graellsii* oraz ich bliskie pokrewieństwo z syberyjskimi formami *heuglini*, *taimyrensis* i *barabensis* powodują, że obecnie rekomendowane jest traktowanie wszystkich tych form jako podgatunków w ramach *L. fuscus* (Sangster et al. 2007, Collinson et al. 2008). Tak więc kompleks *L. argentatus/L.fuscus* jest obecnie dzielony w następujący sposób:

- ***Larus cachinnans*** (monotypowy),
- ***Larus fuscus*** (politypowy: *L. f. fuscus*, *intermedius*, *graellsii*, *heuglini*, *taimyrensis*, *barabensis*),
- ***Larus smithsonianus*** (politypowy: *L. s. smithsonianus*, *vegae*, *mongolicus*),
- ***Larus michahellis*** (politypowy: *L. m. michahellis*, *atlantis*),
- ***Larus armenicus*** (monotypowy),
- ***Larus argentatus*** (politypowy: *L. a. argentatus*, *argenteus*).

Filogenetyczne pokrewieństwa w obrębie rodziny *Laridae* od dawna budziły kontrowersje. Badania oparte zarówno na morfologii (Chu 1998), jak i sekwencjonowaniu mitochondrialnego DNA (Crochet et al. 2000, Pons et al. 2005) wykazały, że rodzaj *Larus* nie jest monofiletyczny, a zróżnicowanie w jego obrębie jest większe niż przypuszczano. Oba badania potwierdziły zasadność wydzielenia rodzajów *Creagrus*, *Rissa*, *Xema* i *Pagophila* oraz wykazały istnienie wyraźnie wyodrębnionego kladu obejmującego m.in. *L. ridibundus*, *L. philadelphia* i *L. genei*, które wydzielono w osobny rodzaj *Chroicocephalus*. Badania Ponsa et al. (2005) sugerowały wydzielenie dwóch dodatkowych rodzajów: *Leucophaeus* dla ciemnogłowych gatunków amerykańskich i *Ichthyaetus* dla ciemnogłowych gatunków południowopalearktycznych. Ponieważ grupy te nie zostały wyróżnione przez Chu (1998), dal-

szy podział rodzaju *Larus* na tym etapie badań nie jest polecany (Sangster et al. 2007). Badania Ponsa et al. (2005) wykazały ponadto odrębność mewy małej, którą zaleca się wydzielić w osobny rodzaj *Hydrocoloeus*. Wobec powyższego proponuje się następujący układ stwierdzanych w Europie gatunków mew:

- *Pagophila eburnea*,
- *Xema sabini*,
- *Rissa tridactyla*,
- *Chroicocephalus genei*,
- *Chroicocephalus philadelphia*,
- *Chroicocephalus ridibundus*,
- *Hydrocoloeus minutus*,
- *Rhodostethia rosea*,
- *Larus atricilla*,
- *Larus pipixcan*,
- *Larus melanocephalus*,
- *Larus audouinii*,
- *Larus ichthyaetus*,
- *Larus canus*,
- *Larus delawarensis*,
- *Larus fuscus*,
- *Larus argentatus*,
- *Larus michahellis*,
- *Larus armenicus*,
- *Larus cachinnans*,
- *Larus smithsonianus*,
- *Larus glaucescens*,
- *Larus hyperboreus*,
- *Larus glaucoides*,
- *Larus marinus*.

Filogenetyczne analizy mitochondrialnego i jądrowego DNA pozwoliły wyjaśnić pokrewieństwa pomiędzy brodziecami (Pereira & Baker 2005). Okazało się, że dwa wyróżniane dotychczas rodzaje, czyli *Heteroscelus* i *Catoptrophorus* znajdują się w jednym kładzie wraz z rodzajem *Tringa* i nie powinny być wydzielane w osobne rodzaje, natomiast rodzaje *Actitis* i *Xenus* pozostają odrębne. Gatunki brodzieców powinny być więc uszeregowane w następującej kolejności:

- *Xenus cinereus*,
- *Actitis hypoleucos*,
- *Actitis macularius*,
- *Tringa ochropus*,
- *Tringa solitaria*,
- *Tringa brevipes*,
- *Tringa incana*,
- *Tringa erythropus*,
- *Tringa melanoleuca*,
- *Tringa nebularia*,
- *Tringa semipalmata*,
- *Tringa flavipes*,

- *Tringa stagnatilis*,
- *Tringa glareola*,
- *Tringa guttifer*,
- *Tringa totanus*.

Analiza filogenetyczna sikor, oparta na sekwencjonowaniu cytochromu b, wykazała istnienie sześciu kładów w obrębie rodzaju *Parus* (Gill et al. 2005), które proponuje się wydzielić w sześć rodzajów, z których przedstawiciele pięciu występują w naszym kraju, a mianowicie:

- *Cyanistes caeruleus*,
- *Cyanistes cyanus*,
- *Parus major*,
- *Lophophanes cristatus*,
- *Periparus ater*,
- *Poecile montanus*,
- *Poecile palustris*.

Ostatnie badania molekularne wykazały, że rodzaj *Zoothera* składa się z dwóch wyraźnie wyodrębnionych kładów *Zoothera* i *Geokichla* (Klicka et al. 2005, Voelker & Klicka 2008). Do pierwszego zaliczany jest drozdoń pstry *Z. dauma* a do drugiego drozdoń ciemny *Z. sibirica*, który tym samym zmienia nazwę zarówno łacińską, jak i polską:

- **drozd ciemny *Geokichla sibirica*.**

Według najnowszych badań mitochondrialnego i jądrowego DNA rodzaj *Luscinia* nie jest monofiletyczny i powinien być podzielony na kilka rodzajów m.in. *Larvivora* i *Calliope* (Sangster et al. 2010, Zuccon & Ericson 2010), wobec czego znajdujący się na liście krajowej słownik syberyjski *Luscinia sibilans* zmienia nazwę na:

- ***Larvivora sibilans*.**

W przeciwieństwie do poprzednich rekomendacji (Stawarczyk 2004) ostatnio proponuje się podzielenie wójcika *Phylloscopus trochiloides* na podstawie różnic molekularnych, morfologicznych i w wokalizacji na dwa taksony (Knox et al. 2008); wyróżnia się więc:

- **świstunka kaukaska *Phylloscopus nitidus*** (monotypowa),
- **wójcik *Ph. trochiloides*** (politypowy z pięcioma podgatunkami: *Ph. t. trochiloides*, *ludlowi*, *obscuratus*, *plumbeitarsus* i *viridanus*).

Analiza filogenetyczna pokrewieństwa między szpakami, oparta na sekwencjonowaniu mitochondrialnego i jądrowego DNA (Lovette & Rubenstein 2007, Lovette et al. 2008, Zuccon et al. 2008) wykazała, że pasterz jest bliżej spokrewniony z majnami *Acridotheres* niż ze szpakiem zwyczajnym *Sturnus vulgaris* i szpakiem jednobarwnym *S. unicolor*, co uzasadnia wydzielenie go do osobnego rodzaju (Knox et al. 2008) jako:

- ***Pastor roseus*.**

Badania filogenetyczne wskazują, że dwońce (*Carduelis chloris*, *C. sinica*, *C. ambigua*, *C. spinoides*) stanowią monofiletyczną grupę wyraźnie wyodrębnioną z rodzaju *Carduelis*, co uzasadnia wyróżnienie ich w rodzaj *Chloris* (van der Meij et al. 2005, Nguembock et al. 2008, Sangster et al. 2011) – tak więc dzwonec powraca do dawnej nazwy:

- ***Chloris chloris*.**

Inne badania molekularne dotyczące łuszczaków wspierają włączenie osetnika *Serinus citrinella* do rodzaju *Carduelis* jako taksonu siostrzanego do szczygła *Carduelis carduelis* (Zamora et al. 2006, Arnaiz-Villena et al. 2007, 2008, Knox et al. 2008); osetnik uzyskuje więc nazwę:

- ***Carduelis citrinella*.**

Należy się liczyć z dalszymi zmianami, które będą sukcesywnie ogłaszane. Nowe taksony wchodzi do użytku z chwilą opublikowania niniejszego tekstu, a ich skutki dla listy awifauny krajowej są uwzględnione w witrynie Komisji Faunistycznej (www.komisjafaunistyczna.pl).

Summary: Next changes in the taxonomy of Polish birds. The recent decisions of the Taxonomic Sub-committee of the BOURC concerning changes in avian taxonomy inspired the Polish Avifaunistic Commission to introduce them with regards to species noted in the national checklist.

Literatura

- Arnaiz-Villena A., Moscoso J., Ruiz-del-Valle V., Gonzalez J., Reguera R., Wink M., Serrano-Vela J.I. 2007. Bayesian phylogeny of Fringillinae birds: status of the singular African oriole finch *Linurgus olivaceus* and evolution and heterogeneity of the genus *Carpodacus*. *Acta Zool. Sinica* 53: 826–834.
- Arnaiz-Villena A., Moscoso J., Ruiz-del-Valle V., Gonzalez J., Reguera R., Ferri A., Wink M., Serrano-Vela J.I. 2008. Mitochondrial DNA Phylogenetic Definition of a Group of 'Arid-Zone' Carduelini Finches. *Open Orn. J.* 1: 1–7.
- Chu P.C. 1998. A phylogeny of the gulls (Aves: Larinae) inferred from osteological and integumentary characters. *Cladistics* 14: 1–43.
- Collinson M., Parkin D.T., Knox A.G., Sangster G., Svensson K. 2008. Species boundaries in the Herring and Lesser Black-backed Gull complex. *Brit. Birds* 101: 340–363.
- Drovetski S.V. 2002. Molecular phylogeny of grouse: individual and combined performance of W-linked, autosomal, and mitochondrial loci. *Syst. Biol.* 51: 930–945.
- Gill F.B., Slikas B., Sheldon F.H. 2005. Phylogeny of titmice (Paridae): II. Species relationships based on sequences of the mitochondrial cytochrome-b gene. *Auk* 122: 121–143.
- Klicka J., Voelker G., Spellman G.M. 2005. A molecular phylogenetic analysis of the "true thrushes" (Aves: Turdinae). *Mol. Phylogenet. Evol.* 34: 486–500.
- Knox A.G., Collinson J.M., Parkin D.T., Sangster G., Svensson L. 2008. Taxonomic recommendations for British birds: Fifth report. *Ibis* 150: 833–835.
- Lovette I.J., Rubenstein D.R. 2007. A comprehensive molecular phylogeny of starlings (Aves: Sturnidae) and mockingbirds (Aves: Mimidae): congruent mtDNA and nuclear trees for a cosmopolitan avian radiation. *Mol. Phylogenet. Evol.* 44: 1031–1056.
- Lovette I.J., McCreery B.V., Talaba A.L., Rubenstein D.R. 2008. A complete species-level molecular phylogeny for the "Eurasian" starlings (Sturnidae: *Sturnus*, *Acridotheres* and allies): recent diversification in a highly social and dispersive avian group. *Mol. Phylogenet. Evol.* 47: 251–260.
- van der Meij M.A.A., de Bakker M.A.G., Bout R.G. 2005. Phylogenetic relationships of finches and allies based on nuclear and mitochondrial DNA. *Mol. Phylogenet. Evol.* 34: 97–105.
- Nguembock B., Fjeldså J., Couloux A., Pasquet E. 2008. Molecular phylogeny of Carduelinae (Aves, Passeriformes, Fringillidae) proves polyphyletic origin of the genera *Serinus* and *Carduelis* and suggests redefined generic limits. *Mol. Phylogenet. Evol.* 51: 169–181.
- Pereira S.L., Baker A.J. 2005. Multiple gene evidence for parallel evolution and retention of ancestral morphological states in the shanks (Charadriiformes: Scolopacidae). *Condor* 107: 514–526.
- Pons J.-M., Hassanin A., Crochet P.-A. 2005. Phylogenetic relationships within the Laridae (Charadriiformes: Aves) inferred from mitochondrial markers. *Mol. Phylogenet. Evol.* 37: 686–699.
- Sangster G., Collinson J.M., Crochet P.-A., Knox A.G., Parkin D.T., Svensson L., Votier S.C. 2011. Taxonomic recommendations for British birds: seventh report. *Ibis* 153: 883–892.
- Sangster G., Collinson J.M., Knox A.G., Parkin D.T., Svensson L. 2007. Taxonomic recommendations for British birds: Fourth report. *Ibis* 149: 853–857.
- Sangster G., Alström P., Forsmark E., Olsson U. 2010. Multi-locus phylogenetic analysis of Old World chats and flycatchers reveals extensive paraphyly at family, subfamily and genus level (Aves: Muscicapidae). *Mol. Phylogenet. Evol.* 57: 380–392.
- Stawarczyk T. 2004. Zmiany w taksonomii ptaków Palearktyki Zachodniej. *Not. Orn.* 45: 101–108.
- Svensson L., Mullarney K., Zetterström D. 2009. *Collins Bird Guide*. HarperCollins Publishers, London.

- Voelker G., Klicka J. 2008. Systematics of *Zoothera* thrushes, and a synthesis of true thrush molecular systematic relationships. *Mol. Phylogenet. Evol.* 49: 377–381.
- Zamora J., Moscoso J., Ruiz-del-Valle V., Lowy E., Serrano-Vela J.I., Ira-Cachafeiro J., Arnaiz-Villena A. 2006. Conjoint mitochondrial phylogenetic trees for canaries *Serinus* spp. and goldfinches *Carduelis* spp. show several specific polytomies. *Ardeola* 53: 1–17.
- Zuccon D., Ericson P.G.P. 2010. A multi-gene phylogeny disentangles the chat-flycatcher complex (Aves: Muscicapidae). *Zool. Scr.* 39: 213–224.
- Zuccon D., Pasquet E., Ericson P.G.P. 2008. Phylogenetic relationships among Palearctic-Oriental starlings and mynas (genera *Sturnus* and *Acridotheres*: Sturnidae). *Zool. Scr.* 37: 469–481.

Tadeusz Stawarczyk

Muzeum Przyrodnicze UWr
Sienkiewicza 21, 50-335 Wrocław
stawar@biol.uni.wroc.pl